

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філософський факультет
Кафедра теорії та історії політичної науки

Вдовичин Ігор Ярославович

**Методичні рекомендації та матеріали для вивчення
навчальної дисципліни**

«Політична думка України»

для студентів третього року навчання спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» (денна форма навчання)

Львів 2022

Затверджено на засіданні кафедри теорії та історії політичної науки
Протокол №12 від 28. 06. 2022 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету
Протокол №271/7 від 26. 08. 2022 року

ЗМІСТ

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни	3
2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни	4
3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни	7
4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни	9
5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни	13
6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література	18
7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни.....	26
8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів.....	27
9. Розподіл балів, що присвоюється студентам.....	28
10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену).....	28

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна
	Спеціальність 052 «Політологія»	
Модулів – 1		<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів – 1		3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає		<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин – 90		5-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студентів – 1,6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський)	<i>Лекції</i>
		32 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		32 год.
		<i>Лабораторні</i>
		0 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		26 год.
<i>Індивідуальні завдання: 0 год.</i>		
<i>Вид контролю: екзамен</i>		

2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Політична думка України» – це нормативна навчальна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки яка вивчається студентами-бакалаврами третього року навчання спеціальності 052 «Політологія». Навчальний курс розрахований на 90 години і вивчається в п'ятому семестрі бакалаврату. Дисципліна є складовою частиною вивчення й освоєння теорії та історії політичної науки. У структурі годин курсу виокремлено такі складові: лекційні заняття – 32 год.; семінарські заняття – 32 год., самостійні завдання – 26 год.

Навчальна дисципліна «Політична думка України» присвячена проблематиці теорії та практиці формування політичних ідей в Україні з часів Київської Русі і до сьогодення. Політичні ідеї розглядаються в контексті світоглядного підходу до реалізації політичної практики. Відповідною поєднує теоретичні аспекти та накопичений політичною практикою емпіричний матеріал. Представлений курс розроблено як крос-дисциплінарний, зокрема на стику політології (теорії та історії політичної науки), психології, політичної історії та культури. У *вступній частині* дисципліни заплановано ознайомлення студентів з призначенням та специфікою політичної думки України, обумовлену складністю історичних процесів, її трансформацію під впливом зміни центрів прийняття політичних рішень. Зроблено наголос на застосуванні теоретичних ідей у політичній практиці та зворотного зв'язку - від практики до теорії. Відтак студенти будуть ознайомлені зі сутністю, особливостями як теоретичних засад формування політичних ідей в Україні демократії так і їх роллю в політичній практиці. Своєю чергою, в *основній частині* дисципліни увагу буде приділено проблематиці теоретичних дискусій щодо підходів до питання політичних змін, покликаних вдосконалити існуючу систему відносин, ролі цінностей та історичного минулого для результатів реалізації теоретичних концептів у політичну практику. Розкривається практика реалізації певних ідей щодо прав і свобод людини, ідеї незалежності України в історичній практиці, ще до появи відповідного модерного теоретичного концепту. *Методологічно* дисципліна комбінує історичний, інституціональний, нормативно-ціннісний, біхевіоральний та соціологічний підходи. Саме завдяки доволі широкій методології забезпечується максимальну всебічність й охоплюваність поставлених навчальних завдань. *Емпірично* же більшість запропонованих тем обговорюватимуться в ракурсі політичних практик українських земель, які в різний час перебували під контролем інших країн, в їх історичному співставленні і розвитку та загалом тогочасного політичного процесу. В науковому контексті навчальна дисципліна постає механізмом диверсифікації і поглиблення (звуження) сфери наукового політологічного аналізу тощо.

Курс складається з одного *змістовного модуля*, хоча він і поділяється на вступну та основну частини. У вступній частині буде розглянуто сутність політичної думки України в політології, і доцільність виокремлення такого напряму дослідження в політичній науці, із врахуванням сукупності чинників породжених глобалізацією та інформаційним суспільством. Як наслідок, увагу буде сфокусовано на сутності, особливостях теоретичної складової та політичної практиці формування політичної думки України та її суголосність із сучасними цивілізаційними викликами. Розглядаються такі тематичні блоки, як: проблема незалежності і тягlosti демократичної традиції та підстави їх політологічного дослідження, передумови формування концепту політичної і особистої свободи в політичній думці України, аксіологічний підхід до демократії, ідеї особистої і політичної свободи та демократія, аналіз діяльній складовою у реалізації гуманістичних ідеалів, методологічні основи дослідження політичної думки, фактори політичної ідентифікації та змагальності.

Також привернуто увагу до практики формування політичної дійсності під впливом як політичних ідей так і реалізації примусу, що у свою чергу, обумовлює відмінні підходи до інтерпретації змісту ідей української політичної думки під впливом панівного режиму. Що у свою чергу обумовлює потребу розкриття гуманістичної моделі суспільства як складової частини концептуальної моделі зміни суспільства послідовно обстоюваної в українській політичній думці. Такий підхід набуває особливої ваги в умовах глобалізованої цивілізації, онтологічних та аксіологічних вимірів політичної думки, проблеми кризи ідентичності в умовах цивілізаційних викликів.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Політична думка України» - забезпечити формування знань які дозволяють самостійно аналізувати проблеми реалізації демократичної моделі політичної влади, що стає важливим інструментом формування відповідного політичного режиму. Опанування студентами основними теоретичними інтерпретаціями політичних ідей та практиками її застосування в умовах інформаційного суспільств. Набуття студентами необхідної науково-методологічної підготовки, яка забезпечить їм самостійне бачення проблем практика застосування теоретичних напрацювань української політичної думки в умовах цивілізаційних викликів, шляхів їх розв'язання, використовуючи навички творчого мислення та самовдосконалення свого професійного рівня; формування навичок прийняття політичних і особистих рішень. Опанування критичного аналізу логіки, мови та стилю інформації сприяє формуванню ціннісного підходу до політичного вибору і як наслідок – сприйняття ідеї плюралістичного демократичного суспільства. Викладання дисципліни має науково-практичне спрямування для формування у студентів політичної та громадянської свідомості, культури критичного мислення. Навчальна дисципліна „Політична думка України” покликана забезпечення оволодіння студентами основними ідей напрацьованих інтелектуальним пошуком українських мислителів та їх практичного застосування в сучасному мінливому світі, що є актуальним з огляду на трансформаційні процеси. Трансформація моделей політичного домінування з однієї сторони є чинником до демократизації суспільних відносин, а з іншої - можливістю для посилення авторитарних інструментів контролю поведінки людини. В таких умовах особливої ваги набувають ідеї українських мислителів які переважно творили в період домінування авторитарних режимів і були у протистоянні з ними. Виклики для свободи людини є невід'ємною складовою загального політичного процесу, є породженням неунікного потягу влади до максималізації свого впливу, впливаючи на проблеми економічного розвитку, політичну і соціальну сфери. Людина завжди прагне сформувати більш безпечне середовище свого буття і боротьба за свободу права людини є одним із основних інструментів встановлення більш гуманного суспільства в сучасному світі. Політична думка України є прикладом послідовних зусиль у боротьбі за свободу, нерідко в надзвичайно складних обставинах.

Методологічний акцент – психологічна, соціальна, культурна складова політичних ідей та їх взаємодія з політичною і економічною складовою буття людини. Звернення до принципів взаємозбагачення, компліментарності, та конфліктності процесу втілення свободи людини в політичну практику в умовах сучасних цивілізаційних викликів. Розкриття змісту протистояння між ціннісним підходом до свободи і прав людини та підтримкою суто інструментального, покликаного демонструвати виключно формальну процедуру голосування чи референдумів

Завдання курсу:

- самостійного аналізу теоретичних робіт найбільших представників політичної думки для професійної орієнтації в загальносвітових тенденціях і перспективах розвитку досліджень в галузі держави, політики і права;
- аналітично представити зміст найважливіших політичних концепцій, оцінити їх роль і значення в розвитку методологічних підходів до формування теоретичної моделі пізнання політичних явищ;
- простежити витoki виникнення і розвитку політичної теорії в її взаємодії з іншими науковими школами і напрямками;
- володіти категоріально-понятійним апаратом історії політичних учень.
- визначити сутність/особливості й значення політичних ідей у політичній практиці та у політології;
- окреслити сутність, особливості і параметри практики реалізації політичних ідей у політичному житті України на різних етапах її історичного буття;
- схарактеризувати особливості й різновиди застосовуваних концептів сформованих політичною думкою у відповідності до особистої та колективної ідентичності у політичній практиці;
- означити рамки й умови успішної реалізації концептів сформованих політичною думкою України
- проінтерпретувати логіку як теоретичних концептів так і практику їх реалізації та адаптації, у відповідності до прийнятих політичних рішень;
- прищепити знання про результати трансформації політичної системи в різних історичних умовах в контексті продукування політичних ідей та їх вплив на сфери політичної та культурної поведінки, вибори і голосування;
- виявити параметри взаємодії політичної думки з демократією та свободою людини у політиці;
- означити рамки вивчення та аналізу практики творення демократичного суспільства в умовах політичної реальності, межі гнучкості та опірність традиційної системи політичних та культурних цінностей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Політичної думки України» студент буде:

Знати:

- Історичну трансформації знань про політику в період Київської Русі, Литовсько-польську добу, Гетьманщини, імперський період, ХХ-ХХІ століть;
- визначення правових, моральних підстав політичної влади та політичної діяльності в політичних ученнях Київської Русі, Литовсько-польську добу, Гетьманщини, імперський період, ХХ-ХХІ століть;
- методологію вивчення політичних явищ і методикою професійної оцінки політичних концепцій;
- системні підходи до аналізу політичних учень, доктрин та теорій,
- аналітичні підходи розуміння політичних ідей у контексті політичних і соціально-економічних реалій сучасної їм епохи

Вміти:

володіти сучасні методами аналізу особливостей становлення та розвитку політичних доктрин від середньовіччя до сучасності;

У результаті успішного проходження курсу студент набуде *загальні компетентності*:

- Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні

спеціальні (фахові) компетентності:

Здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

- Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

- Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.

Програмні результати навчання:

- Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності

- Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.

- Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах

3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л.	п./с.	лаб.	інд.	ср.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1						
<i>Вступна частина</i>						
Тема 1. Політична думка в Україні від давніх часів до кінця XIV століття	6	2	2	-	-	2
Тема 2. Українська політична думка XV – XVI століть	6	2	2	-	-	2
Тема 3. Українська політична думка XVII століття	6	2	2	-	-	2
Тема 4. Українська політична думка XVIII століття	6	2	2	-	-	2

<i>Основна частина</i>						
Тема 5. Українська політична думка I половини XIX століття	6	2	2	-	-	2
Тема 6. Українська політична думка II половини XIX століття	6	2	2	-	-	2
Тема 7. Українська політична думка кінця XIX– початку XX століть	6	2	2	-	-	2
Тема 8. Політична думка періоду Визвольних змагань (1917-1921 рр.)	6	2	2	-	-	2
Тема 9. Консервативна інтелектуальна відповідь на радикальний соціальний експеримент (I половина XX століття)	6	2	2	-	-	2
Тема 10. Націоналістична політична концепція(I половина XX століття)	6	2	2	-	-	2
Тема 11. . «Ліва» українська політична думка міжвоєнного періоду	5	2	2	-	-	1
Тема 12. Націонал-демократична українська політична думка міжвоєнного періоду	5	2	2	-	-	1
Тема 13. Політична думка в радянській Україні (20-30 рр. XX ст.)	5	2	2	-	-	1
Тема 14. Політична думка українського руху Опору	5	2	2	-	-	1
Тема 15. Політична думка українського дисидентського руху	5	2	2	-	-	1
Тема 16. Українська політична думка в XXI ст.	5	2	2	-	-	1
Разом – Змістовний модуль 1	90	32	32	-	-	26

4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни

Основна література

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти: Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Бенедикт Андерсон. – 2-ге вид., перероб. – К. : Критика, 2001. – 272 с.
2. Арістотель. Політика / Арістотель / пер. з давньогрец. та передм. О. Кислюча. – К. : Основи, 2000. – 239 с.
3. Берко П. Національна ідея у філософській думці України. Методичний посібник / Павло Берко, Гнат Пітула, Михайло Небелюк. – Дрогобич : Коло, 2003. – 76 с.
4. Вдовичин І.Я. Свобода особи в правій українській політичній думці (20–30 рр. ХХ ст.): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 512 с.
5. Вдовичин І.Я. Феномен громадської думки – філософсько-соціологічний аспект / І.Я. Вдовичин, О. З. Кендус // Гілея. Науковий вісник. – Київ. – 2019. - Випуск 141 (№2). Ч. 2. Філософські науки. – С. 18-22.
6. Вдовичин І.Я. Творення сучасної української державності і В. Липинський / І.Я. Вдовичин // Збірник матеріалів наукової конференції присвячена 135-й річниці від дня народження В'ячеслава Липинського. Луцьк, 24-25 квітня 2017 р. / за ред В.І. Бортнікова, В.В. Бусленка. А.Г. Шваба. – Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – 192 с. – С. 102-112.
7. Вдовичин І.Я. Ю. Липа про геополітичні виклики / І.Я. Вдовичин // Десяті Липівські читання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24-25 вересня 2020 р.) / ред. С. Кучеренко. Івано-Франківськ: ІФНМУ. – 208 с. (С. 181-185).
8. Вивід прав України : [зб. документів та матеріалів провід. держ. і політ. діячів України] . – Львів : МП «Слово», 1991. – 126 с.
9. В'ятрович В. Нотатки з кухні «переписування історії». —Київ: Наш Формат, 2021.
10. Гаск Ф. А. Конституція свободи / Фрідріх А. Гаск ; пер. з англ. Мирослави Олійник та Андрія Королишина. – Львів : Літопис, 2002. – 556 с.
11. . Геллнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм / Ернест Геллнер. – К. : Таксон, 2003. – 299 с.
12. Дейвіс Н. Європа: Історія / Норман Дейвіс ; пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. – К. : Основи, 2000. – 1464 с.
13. Етнос. Нація. Держава: Україна в контексті світового етнодержавного досвіду : [монографія] / Ю.І. Римаренко, М.М. Вівчарик, О.В. Картушов, І.О. Кресіна, С.Ю. Римаренко, С.О. Телешун, Л.Є. Шкляр ; за заг. ред. Ю.І. Римаренка. – К. : Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 516 с.
14. Заїкін В. Лекції по історії суспільно-державного ладу України. Вищі курси Українознавства в Варшаві / Вячеслав Заїкін. – Варшава, 1924. – 56 с.
15. Зайцев О. Націоналіст у добі фашизму. Львівський період Дмитра Донцова: 1922–1939 роки. Начерк інтелектуальної біографії. — Київ: Критика, 2019. — 344 с.
15. Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура / Ярослав Ісаєвич / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Міжнародна асоціація українців . – Львів, 1996. – 355 с.
16. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
17. Історія суспільних рухів і політичних партій України (XIX–XX ст.) / [Малик Я. Й., Вол Б. Д., Красівський О. Я., та ін.]. – Львів : Вид. центр ЛДУ, 1998. – 328 с.
18. Історія України та її державності / за наук. ред. Л.С. Дещинського / Леонтій Євгенович Дещинський. – Львів : Вид-во “Бескид Біг”, 2008. – 443 с.
19. Книш З. Історія Української політичної думки до кінця XVIII століття / Зеновій Книш. – Париж ; Вінніпег, 1952. – 204 с.
20. Крип'якевич І. Історія України / Іван Петрович Крип'якевич ; [упоряд. тексту,

- прим., комент. Б.З. Якимович ; передм. Я.Р. Дашкевича]. – Львів, 1990. – 519 с.
21. Кухта Б. Л. З історії української політичної думки : [текст лекцій: навчальний посібник] / Борис Леонідович Кухта. – К. : Генеза, 1994. – 368 с.
 22. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : у 2 т. Т.1 / Іван Лисяк-Рудницький ; пер. з англ. М.Бодік, У. Гавришків, Я. Грицака та ін. – К.: Основи, 1994. – 530 с. ; Т.2 / пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака, А.Дешиці. – К.: Основи, 1994. – 573 с.
 23. Плохій С. Брама Єврлпи. Історія України від скіфських воєн до Незалежності. Харків: КСД, 2022. 510 с.
 24. Римаренко Ю.І. Мала енциклопедія державознавства / Ю.І. Римаренко. – К. : Генеза. – 942 с.
 25. Роттердамский Е. Похвала глупоті. Домашні бесіди / Еразм Роттердамский ; пер. з латини В. Литвинова, Й. Кобова. – К. : 1993, Основи. – 319 с.
 26. Скиба В. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки / Скиба В., Горбатенко В., Туренко В. – К. : Основи, 1998. – 718 с.
 27. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Ентоні Д. Сміт. ; з англ. пер. П. Таращук. – К. : Основи, 1994. – 222 с.
 28. Українська політологія : витоки та еволюція : навч. посіб. / за ред.. Ф. М. Кирилюка. – К. : Ватра, 1995. – 328 с.
 29. Чорна книга [комунізму](#). Злочини, терор і репресії. Упор С. Куртуа. К. 2008.
 30. Юристовський О.І. Нарис історії політичної думки України : навч. посіб. / Олександр Іванович Юристовський. – Львів : ОліС-плюс, 2001. – 272 с.

Додаткова література

1. Августин Святий. Сповідь / Святий Августин ; [пер. з лат. Ю. Мушака]. – Львів : Свічачо, 2008. – 356 с.
2. Аквінський Тома. Коментарі до Аристотелевої “Політики” / Тома Аквінський ; [пер. з лат. О. Кислюк]. – К. : Основи, 2003. – 794 с.
3. Арендт Г. Становище людини / Ганна Арендт ; [пер. з англ. М. Зубрицької]; Центр гуманіст. дослідж. Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка. – Львів : Літопис, 1999. – 254 с.
4. Арон Р. Мир і війна між націями / Р. Арон; [пер. з франц. В. Шовкун та ін.]. – К. : Юніверс, 2000. – 686 с.
5. Боецій С. Розрада від філософії / Северин Боецій ; [пер. з лат. Андрія Содомори. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”. – 2002. – 146 с.
6. Бочковський О. Вступ до націоналізму / Ольгерд Бочковський. – К. : Генеза, 1998. – 144 с.
7. Вассиян Ю. Одиниця і суспільність: Суспільно-філософічні нариси / Юліан Вассиян. – Торонто : Золоті Ворота, 1957. – 91 с.
8. Вассиян Ю. Твори. Т. 1: Суспільно-філософічні нариси / Юліан Вассиян. – Торонто : Євшан-Зілля, 1972. – 287 с.
9. Винниченко В. Відродження нації. Історія укр. революції (марець 1917–грудень 1919): [репринт. вид 1920] / Володимир Кирилович Винниченко. – К. : Політвидав України, 1990. – Ч. 1. – 348 с ; Ч. 2. – 328 с. ; Ч. 3. – 542 с.
10. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення: [про уроки укр. історії, роздуми про майбутє] / Володимир Кирилович Винниченко. – К. : Вид-во т-ва «Криниця» книголюбів України, 1991. – 126 с.
11. Грушевський М. На порозі нової України: гадки і мрії / Михайло Сергійович Грушевський / [передм. І. Р. Юхновського]. – [репринт. вид.] – К. : Наук. думка, 1991. – 120 с.
12. Грушевський М. Початки громадянства: (Генетична соціологія) / Михайло Грушевський – Відень ; Прага, 1921. – 328 с.
13. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть / Михайло Сергійович Грушевський ; [уклад., авт. передм. і комент. О. Л. Копиленко]. – К., 1991. – 240 с.
14. Донцов Дм. Націоналізм / Дмитро Донцов // Донцов Дмитро. Твори : у 5 т. Т. 1.

- Геополітичні та ідеологічні праці. – Львів : Кальварія, 2001. – С. 245–425.
15. Донцов Дм. Підстави нашої політики / Дмитро Донцов // Донцов Дмитро. Твори : у 5 т. Т. 1. Геополітичні та ідеологічні праці. – Львів : Кальварія, 2001. – С. 91–242.
16. Драгоманов М. П. Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні) / [упоряд. та авт. іст.-бібліогр. нарису Р. С. Міщук; Прим. Р. С. Міщука, В. С. Шандри] / Михайло Драгоманов. – К. : Либідь, 1991. – 682 с.
17. Кельзен Ганс. Чисте правознавство: 3 дод.: Пробл. справедливості / Ганс Кельзен / [пер. з нім. О. Мокровольського]. – К. : Юніверс, 2004. – 496 с.
18. Кістяківський Б. О. Вибране / Богдан Олександрович Кістяківський. – К. : Абрис, 1996. – 471 с.
19. Кучабський В. Большевизм і сучасне завдання українського Заходу. Національно-політичні замітки / Василь Кучабський. – Львів, 1925. – 125 с.
20. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею й організацію українського монархізму. Писані 1919–1926 рр. / В'ячеслав Липинський. – Відень, 1926. – 580 с.
21. Липинський В. Релігія і церква в історії України / В'ячеслав Липинський. – Львів, 1933. – 131 с.
22. Макьявеллі Н. Флорентійська хроніка. Державець / Ніколло Макьявеллі ; [пер. з італ. Анатоль Перепадя]. – К. : Основи, 1998. – 495 с.
23. Міл Д. С. Про свободу: Есе/ Джордж Стюарт Міл; пер. з англ. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 463 с.
33. Монтень М. Проби / Мішель Монтень ; [пер. з фр. А. Перепаді]. – К. : Дух і Літера, 2005. – Кн. 1. – 365 с. ; 2006. – Кн. 2. – 515 с. ; 2007. – Кн. 3. – 383 с.
34. Ніцше Ф. Так казав Заратустра; Жадання влади / Фрідріх Ніцше ; [пер. з нім. А. Онищака, П. Таращука]. – К. : Дніпро, 1993. – 415 с.
35. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас // Хосе Ортега-і-Гассет. Вибрані твори / Хосе Ортега-і-Гассет; [перекл. з іспанської В. Бургардта, В. В. Сахна, О. Товстенка] – К. : Основи, 1994. – С. 15–139.
36. Платон. Держава / Платон ; [пер. з давньогрецької та коментарі Д. Коваль]. – К. : Основи, 2000. – 355 с.
37. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги : у 2 т. Т. 1 / [пер. з англ. О. Коваленка] ; Т. 2 / [пер. з англ. О. Буценка] / Карл Поппер. – К. : Основи, 1994. – Т.1. – 444 с. ; Т.2. – 494 с.
38. Ролз Д. Теорія справедливості / Джон Ролз ; [пер. з англ. О. Мокровольський]. – К. : Основи, 2001. – 822 с.
39. Роттердамський Е. Похвала глупоті. Домашні бесіди / Еразм Роттердамський ; [пер. з латини В. Литвинова, Й. Кобова]. – К. : 1993, Основи. – 319 с.
40. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології / Жан-Поль Сартр ; [пер. з фр. В. Лях, П. Таращук]. – К. : Основи, 2001. – 854 с.
41. Спіноза Б. Богословсько-політичний трактат / Бенедикт Спіноза ; [пер. з лат. В. Литвинова ; вст. слово В. Литвинова]. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003. – 237 с.
42. Токвіль А. де. Про демократію в Америці : у 2 т. / Алексіс де Токвіль ; [пер. з фр. Г. Філіпчука та М. Москаленка ; передм. Андре Жардена]. – К. : Видавничий дім “Всесвіт”, 1999. – 590 с.
43. Томашівський С. Під колесами історії: нариси і статті / Степан Томашівський. – Берлін : Вид-во «Українське слово», 1922. – 102 с.
44. Томашівський С. Про ідеї, героїв і політику: відкритий лист до В. Липинського з додатками / Степан Томашівський. – Львів : Вид. спілка «Діло», 1929. – 132 с.
45. Тоффлер Е. Третя хвиля: міжнародний футурологічний бестселер / Елвін Тоффлер ; [пер. з англ. А. Євса]. – К. : Вид. дім “Всесвіт”, 2000. – 480 с.
46. Фуко М. Наглядати й карати: народження в'язниці / Мішель Фуко ; [пер. з фр. П.Таращук]. – К. : Основи,1998. – 392 с.

47. Фукуяма Ф. Людська природа і відновлення соціального порядку / Френсіс Фукуяма ; [пер. з англ. В. Дмитрука]. – Львів : Кальварія, 2005. – 380 с.
48. Хайек Ф. А. Пагубная самонадеянность: ошибки социализма / Фридрих Август Хайек ; [пер. с англ. ; под ред. У. У. Баттли]. – М. : Новости, 1992. – 304 с.
49. Шумпетер Й. А. Капіталізм, соціалізм і демократія / Йозеф А. Шумпетер ; [пер. з англ. В. Ружицького, П. Тарашука]. – К. : Основи, 1995. – 528 с.
50. Vdovychyn I. Deconstruction of the Welfare State: The Impact of Globalization and Technological Factors I. Vdovychyn, N. Khoma // [Revija Za Socijalnu Politiku](#) Zagreb 2020.god. 27, br. 3, str. 269-285, Khoma N., Vdovychyn I. Deconstruction of the Welfare State: The Impact of Globalization and Technological Factors. Revija za socijalnu politiku. 2020. 27 (3), 269-285 (Scopus).
51. Vdovychyn I. Friedrich Nietzsche and Information Society: Dangers of the Radical Social Division / Ihor Vdovychyn, Viktoriya Bun, Nataliia Khoma // Dialogue and universalism 32 (2), 2022 p.127-140. Scopus

Інформаційні ресурси

5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронні фахові видання // www.nbuv.gov.ua
6. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника // <http://www.library.lviv.ua/>
7. Національна історична бібліотека України :// <http://www.dibu.kiev.ua/>
8. Національна парламентська бібліотека України // <http://www.nplu.org/>
9. Харківська державна наукова бібліотека України імені В. Короленка // <http://korolenko.kharkov.com/>
10. Наукова бібліотека ім.В. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка // <http://lib-gw.univ.kiev.ua/>
11. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка // <http://library.lnu.edu.ua/bibl/>
12. Книжкова палата України імені Івана Федорова // <http://www.ukrbook.net/>
13. Інформаційні ресурси в Інтернеті Офіційні веб-сайти органів державної виконавчої влади, інших органів публічної влади, в тому числі Інтернет-сайти органів місцевого самоврядування. Інформаційний ресурс <http://udl.despro.org.ua/> , де зібрані е-курси у сфері публічного управління
14. www.president.gov.ua – офіційний веб-портал Президента України
15. www.rada.gov.ua – офіційний веб-портал Верховної Ради України
16. www.zakon.rada.gov.ua – база «Законодавство України» Верховної Ради України
17. www.kmu.gov.ua – офіційний веб-портал органів виконавчої влади України
18. <http://decentralization.gov.ua/> – інформаційні матеріали щодо децентралізації влади в Україні

5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни

Тема 1. Політична думка в Україні від давніх часів до кінця XIV століття

Формування державності Київської Русі. Роль культурного та релігійного чинників у формуванні політичних концептів. «Слово про закон і благодать». Проекти державного ладу та образ досконалого правителя. «Поученіє дітям». Політичні ідеї в період удільних князівств. Особливості політичної думки Галицько-Волинського князівства. Зв'язок тогочасних ідей і сьогодення

Основні поняття: Київська Русь, кн. Святослав, кн. Володимир Великий, кн. Ярослав Мудрий, «Руська Правда», митрополит Іларіон, Володимир Мономах, «Слово о полку Ігоревім», віче, боярська рада, ряд, верв, Данило Галицький, «Галицько-Волинський літопис»

Тема 2. Українська політична думка XV – XVI століть

Перехід українських земель під владу Литви та Польщі і формування нового політичного та інтелектуального ладшафту. Відокремлення політичної науки від теології в поглядах Ю. Котермак-Дрогобича. Політичні засади державності в Литовських статутах. Політичні ідеї С. Оріховського. Політичні ідеї другої половини XVI століття. Люблінська Унія. Зародження релігійної полеміки. Релігійно-політичні погляди П. Скарги. Антиунійні погляди С. Зизанія. Берестейська Унія. «Апокрисис» Христофора Філалета. Державно-політична проблематика праць Й. Верещинського

Основні поняття: Унія, васал, сюзерен, Великий князь, король, пани-рада, Литовський статут, П. Скарга, Христофор Філалет, С. Зизаній, Ю. Рогатинець, сейм, посольська ізба, «ліберум вето», сенат, воєводство, повіт, «Устави на волоки»,

Тема 3. Українська політична думка XVII століття

Релігійна полеміка першої половини XVII століття. І. Вишенський. М. Смотрицький. І. Борецький. «Протестації». П. Могила. Устрій Запорозької Січі. Козацькі повстання. П. Сагайдачний. Визвольна війна під керівництвом Б. Хмельницького і тогочасні політичні ідеї. Система правління. Ю. Немирич. Політичні ідеї «Гадяцького договору». Руїна. Московсько-українські договори другої половини XVII століття та їх політичний зміст

Основні поняття: Кіш, військова рада, паланка, курінь, М. Смотрицький, І. Вишинський, братства, Остозька Академія, П. Могила, Київський колегіум, І. Гізель, Ф. Софонович, полк, сотня, І. Виговський, Руїна, Переяславська рада, Віленська угода, Андрусівське перемир'я

Тема 4. Українська політична думка XVIII століття

Політичні ідеї С. Яворського. Концепція освіченого абсолютизму Феофана Прокоповича. Політичні погляди І. Мазепи. Державно-правові ідеї Конституції Пилипа Орлика. Козацькі Літописи. Основні засади світогляду українських просвітників XVIII століття. Г. Полетика. Політико-правова проблематика у дослідженнях Я. Козельського, С. Десницького та М.

Козачинського. Етико-гуманістична концепція Г. Сковороди. Ліквідація Гетьманщини.

Основні поняття: «Вічний мир» 1686 р., І. Мазепа, П. Орлик, імперія, Гетьманщина. Г. Грабянка, С. Величко, Г. Полетика, В. Каразин, «Суд і расправа в делах малоросійських», «Правління малоросійського уряду», «Малоросійська колегія»

Змістовий модуль 1

Основна частина

Тема 5. Українська політична думка I половини XIX століття

Суспільно-політична думка на східноукраїнських землях в 20-30 рр. XIX століття. Таємні товариства. Декабристський рух. «Історія Русів» як декларація прав української нації. Кирило Мефодієвське товариство. М. Костомаров. Т. Шевченко. Г. Андрузький. Національно-культурне відродження і політична думка на західноукраїнських землях в I половині XIX століття. «Руська трійця». В. Подолинський. Революційні події 1848-1849 рр. та їх політичні наслідки

Основні поняття: І. Котляревський, «Історія Русів», «Малоросійське товариство», Російська імперія, Австрійська імперія, Т. Шевченко, «Книга буття українського народу», М. Шашкевич, «Руська трійця», «Русалка Дністровая», «Слово перемстороги».

Тема 6. Українська політична думка II половини XIX століття

Громадівський рух. Реформи в Російській імперії 60-70-х рр. XIX ст. В. Антонович. П. Чубинський. П. Куліш. «Південно-західне відділення Російського географічного товариства». Народницький рух на східноукраїнських землях. М. Драгоманов. Формування модерних політичних концептів в II половині XIX на західноукраїнських землях. Трансформація Австрійської імперії в Австро-Угорську. І. Франко. М. Павлик

Основні поняття: Громадівський рух, «Основа», «Валуєвський циркуляр», «Ємський указ», Товариство «Просвіта», «П'ємонт», москофіли, народовці, радикали

Тема 7. Українська політична думка кінця XIX – початку XX століть

Національно-демократичний напрям. М. Грушевський. І. Франко. Концепція самостійної України в працях І. Франка («Одвертий лист до галицької української молоді» та «Свобода і автономія») Самостійницький напрям. М. Міхновський. Конституційний проект М. Міхновського «Основний Закон Самостійної України – Спільки народу українського» Ю. Бачинський. «Україна ingredienta». Соціал-демократичні ідеї. Д. Антонович. М. Порш. С. Петлюра. В. Винниченко. Ліберальні ідеї в українському суспільстві. Б. Кістяківський

Основні поняття: М. Грушевський, І. Франко, М. Міхновський, Ю. Бачинський, революція в Російській імперії 1905-1907 рр., марксизм, соціал-демократія, «Самостійна Україна», Л. Українка, С. Єфремов, НТШ, «Нова ера».

Тема 8. Політична думка періоду Визвольних змагань (1917-1921 рр.)

Політичні ідеї періоду Центральної Ради. М. Грушевський. «На порозі нової України». С. Петлюра. «Генеральний секретаріат». Еволюція державно-політичних поглядів В. Винниченка. М. Міхновський. Формування консервативної ідеї. П. Скоропадський. Січове стрілецтво. Є. Коновалець. Українська соціалістична ідея (Ю. Охримович, П. Христюк, Н. Григоріїв)

Основні поняття: Універсали, Центральна рада, Директорія, Гетьманат, Українська держава, УНР, отаманщина, Н. Махно, більшовики, УСРР, ЗУНР, політика «військового клумунізму»

Тема 9. Консервативна інтелектуальна відповідь на радикальний соціальний експеримент (І половина ХХ століття)

Внесок у політичну науку В. Липинського «Листи до братів-хліборобів». «Релігія і церква в історії України». Військовий консерватизм В. Кучабського. «Большевизм і сучасні завдання українського Заходу». Політологічна спадщина С. Томашівського. «Під колесами історії». «Про ідеї, героїв і політику». Клерикальний напрям консерватизму (О. Назарук. А. Шептицький, Й. Сліпий, В. Хомишин).

Основні поняття: консерватизм, монархізм, політичний режим, релігія, церква, еліта, класократія, народ, партія, громадянське суспільство, свобода політична і релігійна

Тема 10. Націоналістична політична концепція(І половина ХХ століття)

«Чинний націоналізм» Д. Донцова. «Підстави нашої політики». «Націоналізм». Історіософські та геополітичні ідеї Ю. Липи. Політичні ідеї теоретиків організованого націоналізму. (В. Мартинець. Ю. Вассиян «Одиниця і суспільність: Суспільно-філософські нариси» М. Сціборський «Націократія»). Політична доктрина в програмних документах та публіцистиці ОУН

Основні поняття: Д. Донцов, «чинний націоналізм», М. Сціборський, «націократія», Є Коновалець, ОУН, Ю. Вассиян, В. Мартинець, О. Ольжич, Великий Збір, «Літературно-Науковий Вістник», «Вістник»

Тема 11. «Ліва» українська політична думка міжвоєнного періоду

Формування націонал-комуністичної течії в Україні (С. Мазлах і В. Шахрай). Українізація (Г. Гринько, М. Скрипник). «Націонал-комуністична» концепція в українській політичній думці. – (О. Шумський, М. Хвильовий, М. Волобуєв, Ю. Лапчинський). Соціал-демократична політична думка на еміграції (В.Винниченко, П. Федак. Р. Лашенко). Західноукраїнська політична думка соціалістичного напрямку. В. Старосольський. «Теорія нації». К. Коберський. Радянофілство

Основні поняття: націонал-комунізм, боротьбісти, українізація, НЕП, кооперація, соціалізм, капіталізм, радянофільство, КПЗУ

Тема 12. Націонал-демократична українська політична думка міжвоєнного періоду

Політичні ідеї українських правників-емігрантів (С. Дністрянський, О. Ейхельман, С. Шелухін). Політичні ідеї О.-І. Бочковського. «Вступ до націології». Політична ідея у теорії та практиці західноукраїнських діячів національно-демократичного напрямку УНДО (Д. Левицький, М. Галушинський, В. Мудрий, В. Целевич, М. Рудницька)

Основні поняття: держава, право, народ, вибори, багатопартійність, фемінізм, національна свідомість, українсько-польське порозуміння, «пацифікація»

Тема 13. Політична думка в радянській Україні (20-30 рр. XX ст.)

Особливості суспільно-політичної ситуації в радянській Україні в 1930-х рр. Специфіка політичного мислення в радянській Україні в контексті політичного терору проти науки та науковців. Конституція УРСР (1937): принципи формування державної влади та політичні права громадян. Зміни політичних гасел на першому етапі II світової війни

Основні поняття: п'ятирічка, індустріалізація, колективізація, голодомор, репресії, Сталін, ВКП(б), «Сталінська конституція», «Закон про п'ять колосків», паспортизація, марксизм

Тема 14. Політична думка українського руху Опору

Змінив програмних підходів. III Надзвичайний Великий Збір ОУН. Політична концепція П. Федуна («Петра Полтави»). Політична та соціально-економічна програма українського національно-визвольного руху у творчій спадщині О. Дяківа («Горнового»). Проблематика московського імперіалізму та ставлення до російського народу в публіцистиці теоретиків націоналістичного підпілля (Я. Бусел, К. Зарицька, Д. Маївський, Й. Позичанюк, Я. Прокоп, Я. Старух та ін.). Українська політична думка на еміграції

Основні поняття: ОУН, бандерівці, мельниківці, УПА, УГВР, Р. Шухевич, АНБ, політичний плюралізм, І. Багрянний, Лев Ребет, І. Лисяк-Рудницький

Тема 15. Політична думка українського дисидентського руху

Дисидентський рух: поняття, генеза, основні ідеї. Культурно-просвітницьке дисидентство (В. Стус, В. Симоненко, І. Дзюба, І. Світличний...). Політичні ідеї Л. Лукьяненка.

Державницька доктрина В. Чорновола. Правозахисні ідеї як синтез демократичних цінностей і лівих поглядів: (П. Григоренко, Л. Плющ, М. Руденко). Релігійне дисиденство. УГКЦ

Основні поняття: дисиденство, «відлига», «застій», Л. Брежнєв, П. Шелест, свобода, демократія, толерантність, інакодумство, УГГ, свобода віросповідання

Тема 16. Українська політична думка в ХХІ ст.

Світоглядна криза традиційних українських ідеологій. Цивілізаційні виклики і відповіді. Пошук нової ідентичності. Національна і політична свідомість. Перспективи України в умовах глобалізації та технологічних і культурних змін. Війна проти незалежності України як війна проти західної цивілізації

Основні поняття: Україна, історичний досвід, національна свідомість, національна ідея, політична культура, дисиденство, приватизація, Майдан, Революція гідності, війна, міграція

6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни.

Література Змістовий модуль 1

Вступна частина

Тема 1. Політична думка в Україні від давніх часів до кінця XIV століття

1. Формування державності Київської Русі
2. Роль культурного та релігійного чинників у формуванні політичних концептів
3. Проекти державного ладу та образ досконалого правителя
4. Політичні ідеї в період удільних князівств. Особливості політичної думки Галицько-Волинського князівства
5. Зв'язок тогочасних ідей і сьогодення

Основні поняття: Київська Русь, кн. Святослав, кн. Володимир Великий, кн. Ярослав Мудрий, «Руська Правда», митрополит Іларіон, Володимир Мономах, «Слово о полку Ігоревім», віче, боярська рада, ряд, верв, Данило Галицький, «Галицько-Волинський літопис»

Література:

1. Августин Святий. Сповідь / Святий Августин ; [пер. з лат. Ю. Мушака]. – Львів : Свічадо, 2008. – 356 с.
2. Аквінський Тома. Коментарі до Аристотелевої “Політики” / Тома Аквінський ; [пер. з лат. О. Кислюк]. – К. : Основи, 2003. – 794 с.
3. Берко П. Національна ідея у філософській думці України. Методичний посібник / Павло Берко, Гнат Пітула, Михайло Небелюк. – Дрогобич : Коло, 2003. – 76 с.
4. Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура / Ярослав Ісаєвич / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Міжнародна асоціація українців . – Львів, 1996. – 355 с.
5. Юристовський О.І. Нарис історії політичної думки України : навч. посіб. / Олексій Іванович Юристовський. – Львів : ОЛІС-плюс, 2001. – 272 с.

Тема 2. Українська політична думка XV – XVI століть

1. Перехід українських земель під владу Литви та Польщі і формування нового політичного та інтелектуального ландшафту. Відокремлення політичної науки від теології в поглядах Ю. Котермак-Дрогобича. Політичні засади державності в Литовських статутах
2. Політичні ідеї С. Оріховського.
3. Політичні ідеї другої половини XVI століття. Люблінська Унія. Зародження релігійної полеміки. Релігійно-політичні погляди П. Скарги. Антиунійні погляди С. Зизанія. Берестейська Унія. «Апокрисис» Христофора Філалета.
4. Державно-політична проблематика праць Й. Верещинського

Основні поняття: Унія, васал, сюзерен, Великий князь, король, пани-рада, Литовський статут, П. Скарга, Христофор Філалет, С. Зизаній, Ю. Рогатинець, сейм, посольська ізба, «ліберум вето», сенат, воєводство, повіт, «Устави на волоки»,

Література:

1. Берко П. Національна ідея у філософській думці України. Методичний посібник / Павло Берко, Гнат Пітула, Михайло Небелюк. – Дрогобич : Коло, 2003. – 76 с.
2. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
3. Історія України та її державності / за наук. ред. Л.Є. Дещинського / Леонтій Євгенович Дещинський. – Львів : Вид-во “Бескид Біг”, 2008. – 443 с.
4. Книш З. Історія Української політичної думки до кінця XVIII століття / Зеновій Книш. – Париж ; Вінніпег, 1952. – 204 с.

Тема 3. Українська політична думка XVII століття

1. Релігійна полеміка першої половини XVII століття. І. Вишенський. М. Смотрицький. І. Борецький. П. Могила.
2. Визвольна війна під керівництвом Б. Хмельницького і тогочасні політичні ідеї. Ю. Немирич. Політичні ідеї «Гадяцького договору»
3. Руїна. Московсько-українські договори другої половини XVII століття та їх політичний зміст

Основні поняття: Кіш, військова рада, паланка, курінь, М. Смотрицький, І. Вишинський, братства, Остозька Академія, П. Могила, Київський колегіум, І. Гізель, Ф. Софонович, полк, сотня, І. Виговський, Руїна, Переяславська рада, Віленська угода, Андрусівське перемир'я

Література:

1. Книш З. Історія Української політичної думки до кінця XVIII століття / Зеновій Книш. – Париж ; Вінніпег, 1952. – 204 с.
2. Кухта Б. Л. З історії української політичної думки : [текст лекцій: навчальний посібник] / Борис Леонідович Кухта. – К. : Генеза, 1994. – 368 с.
3. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до Незалежності. Харків: КСД, 2022. 510 с.

Тема 4. Українська політична думка XVIII століття

1. Політичні ідеї С. Яворського. Концепція освіченого абсолютизму Феофана Прокоповича
2. Політичні погляди І. Мазепи. Державно-правові ідеї Конституції Пилипа Орлика. Козацькі Літописи
3. Основні засади світогляду українських просвітників XVIII століття. Г. Полетика. Політико-правова проблематика у дослідженнях Я. Козельського, С. Десницького та М. Козачинського
4. Етико-гуманістична концепція Г. Сковороди.

Основні поняття: «Вічний мир» 1686 р., І. Мазепа, П. Орлик, імперія, Гетьманщина. Г. Грабянка, С. Величко, Г. Полетика, В. Каразин, «Суд і расправа в делах малоросійських», «Правління малоросійського уряду», «Малоросійська колегія»

Література:

1. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
2. Книш З. Історія Української політичної думки до кінця XVIII століття / Зеновій Книш. – Париж ; Вінніпег, 1952. – 204 с.
3. Юристовський О.І. Нарис історії політичної думки України : навч. посіб. / Олексій Іванович Юристовський. – Львів : ОЛІС-плюс, 2001. – 272 с.

Змістовий модуль 1

Основна частина

Тема 5. Українська політична думка I половини XIX століття

1. Суспільно-політична думка на східноукраїнських землях в 20-30 рр. XIX століття. Таємні товариства. Декабристський рух. «Історія Русів» як декларація прав української нації
2. Кирило Мефодієвське товариство. М. Костомаров. Т. Шевченко. Г. Андрузький
3. Національно-культурне відродження і політична думка на західноукраїнських землях в I половині XIX століття. «Руська трійця». В. Подолинський. Революційні події 1848-1849 рр. та їх політичні наслідки

Основні поняття: І. Котляревський, «Історія Русів», «Малоросійське товариство», Російська імперія, Австрійська імперія, Т. Шевченко, «Книга буття українського народу», М. Шашкевич, «Руська трійця», «Русалка Дністровая», «Слово перемстороги».

Література:

1. Вивід прав України : [зб. документів та матеріалів провід. держ. і політ. діячів України] . – Львів : МП «Слово», 1991. – 126 с.
2. Геллнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм / Ернест Геллнер. – К. : Таксон, 2003. – 299 с.
3. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
4. Українська політологія : витоки та еволюція : навч. посіб. / за ред. Ф. М. Кирилюка. – К. : Ватра, 1995. – 328 с.

Тема 6. Українська політична думка II половини XIX століття

1. Громадівський рух. В. Антонович
2. П. Куліш
3. Народницький рух на східноукраїнських землях
4. М. Драгоманов
5. Формування модерних політичних концептів в II половині XIX на західноукраїнських землях. І. Франко. М. Павлик

Основні поняття: Громадівський рух, «Основа», «Валуєвський циркуляр», «Емський указ», Товариство «Просвіта», «П'ємонт», москофіли, народовці, радикали

Література:

1. Вивід прав України : [зб. документів та матеріалів провід. держ. і політ. діячів України] . – Львів : МП «Слово», 1991. – 126 с.
2. Геллнер Е. Нації та націоналізм. Націоналізм / Ернест Геллнер. – К. : Таксон, 2003. – 299 с.
3. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
4. Українська політологія : витоки та еволюція : навч. посіб. / за ред. Ф. М. Кирилюка. – К. : Ватра, 1995. – 328 с.

Тема 7. Українська політична думка кінця ХІХ– початку ХХ століть

1. Національно-демократичний напрям. М. Грушевський. І. Франко
2. Самостійницький напрям. М. Міхновський. Ю. Бачинський
3. Соціал-демократичні ідеї. Д. Антонович. М. Порш. С. Петлюра. В. Винниченко.
4. Ліберальні ідеї в українському суспільстві. Б. Кістяківський

Основні поняття: М. Грушевський, І. Франко, М. Міхновський, Ю. Бачинський, революція в Російській імперії 1905-1907 рр., марксизм, соціал-демократія, «Самостійна Україна», Л. Українка, С. Єфремов, НТШ, «Нова ера».

Література:

1. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
2. Історія суспільних рухів і політичних партій України (ХІХ–ХХ ст.) / [Малик Я. Й., Вол Б. Д., Красівський О. Я., та ін.]. – Львів : Вид. центр ЛДУ, 1998. – 328 с.
3. Кухта Б. Л. З історії української політичної думки : [текст лекцій: навчальний посібник] / Борис Леонідович Кухта. – К. : Генеза, 1994. – 368 с.

Тема 8. Політична думка періоду Визвольних змагань (1917-1921 рр.)

1. Політичні ідеї періоду Центральної Ради. М. Грушевський. С. Петлюра. М. Міхновський
2. Формування консервативної ідеї. П. Скоропадський.
3. Українська соціалістична ідея (Ю. Охримович, П. Христюк, Н. Григоріів)

Основні поняття: Універсали, Центральна рада, Директорія, Гетьманат, Українська держава, УНР, отаманщина, Н. Махно, більшовики, УСРР, ЗУНР, політика «військового клунізму»

Література:

1. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
2. Історія суспільних рухів і політичних партій України (XIX–XX ст.) / [Малик Я. Й., Вол Б. Д., Красівський О. Я., та ін.]. – Львів : Вид. центр ЛДУ, 1998. – 328 с.
3. Кухта Б. Л. З історії української політичної думки : [текст лекцій: навчальний посібник] / Борис Леонідович Кухта. – К. : Генеза, 1994. – 368 с.

Тема 9. Консервативна інтелектуальна відповідь на радикальний соціальний експеримент (І половина XX століття)

1. В. Липинський
2. В. Кучабський
3. С. Томашівський
4. Клерикальний напрям консерватизму (О. Назарук. А. Шептицький, Й. Сліпий, В. Хомишин).

Основні поняття: консерватизм, монархізм, політичний режим, релігія, церква, еліта, класократія, народ, партія, громадянське суспільство, свобода політична і релігійна

Література:

1. Вдовичин І.Я. Свобода особи в правій українській політичній думці (20–30 рр. XX ст.): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 512 с.
2. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
3. Історія України та її державності / за наук. ред. Л.Є. Дещинського / Леонтій Євгенович Дещинський. – Львів : Вид-во “Бескид Біг”, 2008. – 443 с.
4. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : у 2 т. Т.1 / Іван Лисяк-Рудницький ; пер. з англ. М.Бодік, У. Гавришків, Я. Грицака та ін. – К.: Основи, 1994. – 530 с. ; Т.2 / пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака, А.Дешиці. – К.: Основи, 1994. – 573 с.

Тема 10. Націоналістична політична концепція (І половина XX століття)

1. Д. Донцов
2. Ю. Липа
3. Політичні ідеї теоретиків організованого націоналізму. (В. Мартинець. Ю. Вассиян. М. Сціборський)
4. Політична доктрина в програмних документах та публіцистиці ОУН

Основні поняття: Д. Донцов, «чинний націоналізм», М. Сціборський, «націократія», Є Коновалець, ОУН, Ю. Вассиян, В. Мартинець, О. Ольжич, Великий Збір, «Літературно-Науковий Вістник», «Вістник»

Література:

- 1.Вдовичин І.Я Свобода особи в правій українській політичній думці (20–30 рр. ХХ ст.): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 512 с.
2. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
3. Історія України та її державності / за наук. ред. Л.Є. Дещинського / Леонтій Євгенович Дещинський. – Львів : Вид-во “Бескид Біг”, 2008. – 443 с.
4. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : у 2 т. Т.1 / Іван Лисяк-Рудницький ; пер. з англ. М.Бодік, У. Гавришків, Я. Грицака та ін. – К.: Основи, 1994. – 530 с. ; Т.2 / пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака, А.Дешиці. – К.: Основи, 1994. – 573 с.

Тема 11. «Ліва» українська політична думка міжвоєнного періоду

«Ліва» українська політична думка міжвоєнного періоду

1. Формування націонал-комуністичної течії в Україні (С. Мазлах і В. Шахрай). Українізація (Г. Гринько, М. Скрипник). «Націонал-комуністична» концепція в українській політичній думці. – (О. Шумський, М. Хвильовий, М. Волобуєв, Ю. Лапчинський).
2. Соціал-демократична політична думка на еміграції (В.Винниченко, П. Федак. Р. Лащенко)
3. Західноукраїнська політична думка соціалістичного напрямку. В. Старосольський. К. Коберський. Радянофільство

Основні поняття: націонал-комунізм, боротьбісти, українізація, НЕП, кооперація, соціалізм, капіталізм, радянофільство, КПЗУ

Література:

- 1.Вдовичин І.Я Свобода особи в правій українській політичній думці (20–30 рр. ХХ ст.): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 512 с.
2. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
3. Історія України та її державності / за наук. ред. Л.Є. Дещинського / Леонтій Євгенович Дещинський. – Львів : Вид-во “Бескид Біг”, 2008. – 443 с.
4. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : у 2 т. Т.1 / Іван Лисяк-Рудницький ; пер. з англ. М.Бодік, У. Гавришків, Я. Грицака та ін. – К.: Основи, 1994. – 530 с. ; Т.2 / пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака, А.Дешиці. – К.: Основи, 1994. – 573 с.

Тема 12. Націонал-демократична українська політична думка міжвоєнного періоду

1. Політичні ідеї українських правників-емігрантів (С. Дністрянський, О. Ейхельман, С. Шелухін)
2. О.-І. Бочковський
3. Політичні ідеї представників УНДО (Д. Левицький, М. Галушинський, В. Мудрий, В. Целевич, М. Рудницька)

Основні поняття: держава, право, народ, вибори, багатопартійність, фемінізм, національна свідомість, українсько-польське порозуміння, «пацифікація»

Література:

1. Вдовичин І.Я Свобода особи в правій українській політичній думці (20–30 рр. ХХ ст.): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 512 с.
2. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
3. Історія України та її державності / за наук. ред. Л.Є. Дещинського / Леонтій Євгенович Дещинський. – Львів : Вид-во “Бескид Біг”, 2008. – 443 с.
4. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : у 2 т. Т.1 / Іван Лисяк-Рудницький ; пер. з англ. М.Бодік, У. Гавришків, Я. Грицака та ін. – К.: Основи, 1994. – 530 с. ; Т.2 / пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака, А.Дешиці. – К.: Основи, 1994. – 573 с.

Тема 13. Політична думка в радянській Україні (20-30 рр. ХХ ст.)

1. Особливості суспільно-політичної ситуації в радянській Україні в 1930-х
2. Специфіка політичного мислення в радянській Україні в контексті політичного терору проти науки та науковців
3. Конституція УРСР (1937): принципи формування державної влади та політичні права громадян
4. Зміни політичних гасел на першому етапі II світової війни

Основні поняття: п'ятирічка, індустріалізація, колективізація, голодомор, репресії, Сталін, ВКП(б), «Сталінська конституція», «Закон про п'ять колосків», паспортизація, марксизм

Література:

1. Дейвіс Н. Європа: Історія / Норман Дейвіс ; пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. – К. : Основи, 2000. – 1464 с.
2. Історія України та її державності / за наук. ред. Л.Є. Дещинського / Леонтій Євгенович Дещинський. – Львів : Вид-во “Бескид Біг”, 2008. – 443 с.
3. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
4. Чорна книга комунізму. Злочини, терор і репресії. Упор С. Куртуа. К. 2008.

Тема 14. Політична думка українського руху Опору

1. Змінювані програмні підходи. III Надзвичайний Великий Збір ОУН.
2. Політична концепція П. Федуна («Петра Полтави»).....
3. Політична та соціально-економічна програма українського національно-визвольного руху у творчій спадщині О. Дяківа («Горнового»)
4. Проблематика московського імперіалізму та ставлення до російського народу в публіцистиці теоретиків націоналістичного підпілля (Я. Бусел, К. Зарицька, Д. Маївський, Й. Позичанюк, Я. Прокоп, Я. Старух та ін.)

5. Українська політична думка на еміграції

Основні поняття: ОУН, бандерівці, мельниківці, УПА, УГВР, Р. Шухевич, АНБ, політичний плюралізм, І. Багряний, Лев Ребет, І. Лисяк-Рудницький

Література:

1. В'ятрович В. Нотатки з кухні «переписування історії». —Київ: Наш Формат, 2021.
2. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
3. Чорна книга комунізму. Злочини, терор і репресії. Упор С. Куртуа. К. 2008.

Тема 15. Політична думка українського дисидентського руху

1. Дисидентський рух: поняття, генеза, основні ідеї
2. Культурно-просвітницьке дисидентство (В. Стус, В. Симоненко, І Дзюба, І. Світличний...)
3. Політичні ідеї Л. Лукіяненка
4. Державницька доктрина В. Чорновола
5. Правозахисні ідеї як синтез демократичних цінностей і лівих поглядів: (П. Григоренко, Л. Плющ, М. Руденка
6. Релігійне дисидентство. УГКЦ

Основні поняття: дисидентство, «відлига», «застій», Л. Брежнєв, П. Шелест, свобода, демократія, толерантність, інакодумство, УГГ, свобода віросповідання

Література:

1. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
2. Юристовський О.І. Нарис історії політичної думки України : навч. посіб. / Олексій Іванович Юристовський. – Львів : ОЛІС-плюс, 2001. – 272 с.
3. Чорна книга комунізму. Злочини, терор і репресії. Упор С. Куртуа. К. 2008.

Тема 16. Українська політична думка в ХХІ ст.

1. Світоглядна криза традиційних українських ідеологій
2. Пошук нової ідентичності
3. Перспективи України в умовах глобалізації та технологічних і культурних змін

Основні поняття: Україна, історичний досвід, національна свідомість, національна ідея, політична культура, дисидентство, приватизація, Майдан, Революція гідності, війна, міграція

Література:

1. Історія політичної думки України : підручник / за заг. ред. Н.М. Хоми; [І. Вдовичин, І. Вільчинська, Є. Перегуда та ін.] – Львів: Новий Львів-2000, 2017 р. – 632 с.
2. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до Незалежності. Харків: КСД, 2022. 510 с.
3. Vdovychyn I. Friedrich Nietzsche and Information Society: Dangers of the Radical Social Division / Ihor Vdovychyn, Viktoriya Bun, Nataliia Khoma // Dialogue and universalism 32 (2), 2022 p.127-140.

7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Політична думка в Україні від давніх часів до кінця XIV століття	2
Тема 2. Українська політична думка XV – XVI століть	2
Тема 3. Українська політична думка XVII століття	2
Тема 4. Українська політична думка XVIII століття	2
Тема 5. Українська політична думка I половини XIX століття	2
Тема 6. Українська політична думка II половини XIX століття	2
Тема 7. Українська політична думка кінця XIX – початку XX століть	2
Тема 8. Політична думка періоду Визвольних змагань (1917-1921 рр.)	2
Тема 9. Консервативна інтелектуальна відповідь на радикальний соціальний експеримент (I половина XX століття)	2
Тема 10. Націоналістична політична концепція (I половина XX століття)	2
Тема 11. «Ліва» українська політична думка міжвоєнного періоду	1
Тема 12. Націонал-демократична українська політична думка міжвоєнного періоду	1
Тема 13. Політична думка в радянській Україні (20-30 рр. XX ст.)	1
Тема 14. Політична думка українського руху Опору	1
Тема 15. Політична думка українського дисидентського руху	1
Тема 16. Українська політична думка в XXI ст.	1
	26

8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено колаборативне навчання (форми – групові проекти, спільні розробки, групові розрахункові роботи, навчальні спільноти, тьюторство і т.д.), проектно-орієнтоване навчання, дискусії, аналіз статистичних баз даних.

На лекційних заняттях використовуються головню: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, репродуктивний, інтерактивний методи тощо. У рамках самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи. Творча робота буде обговорюватись і виконуватись в рамках лекцій, семінарів, а також самостійної роботи.

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з курсу «Проблеми ідентичності в умовах глобалізації» здійснюється за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням: практичні/самостійні тощо – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50); екзамен – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50).

Підсумкова максимальна кількість балів упродовж семестру – 100.

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента впродовж семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання і розрахункової роботи.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:

- самостійна робота студентів;
- відвідування й активність на семінарських заняттях;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за чотирибальною шкалою: "4" – відмінно", "2" – добре, "1" – задовільно, "1" – доповнення, "1" – коментарі (участь у дискусії). Реферат, доповідь – 5 балів; есе – 3 бали (дозволено лише по одному реферату, доповіді або есе).

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів.

Поточний контроль та самостійна робота																Су	екз
																ма	ам
																	ен
																	50
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	50	50

1, 2 ... 16 – теми семінарських заняття у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

9. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Шкала оцінювання: ЗВО, національна та ECTS

Національна шкала	Рейтингова шкала	Шкала ECTS	Пояснення
5 (відмінно)	90-100	A	Відмінно
4 (добре)	81-89	B	Дуже добре
	71-80	C	Добре
3 (задовільно)	61-70	D	Задовільно
	51-60	E	Достатньо
2 (незадовільно)	25-50	FX	Незадовільно
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі

10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену)

1. Політична думка Київської Русі: «Слово про закон і благодать Іларіона»; «Поученіє дітям» В. Мономаха.
2. Ідея єдності Руської землі в «Слово о полку Ігоревім».
3. Політико-правові ідеї в Гадяцькому договорі. Ю. Немирич
4. Суспільно-політичні погляди С.Оріховського.
5. Релігійно-політичні погляди П. Скарги.
6. «Апокрисис» Х.Філалета – важлива пам'ятка української політичної думки кінця XVI – початку XVII ст.
7. Суспільно-політичні погляди І.Вишенського.
8. Суспільно-політичні погляди М. Смотрицького
9. Українська політична думка часів Хмельниччини та Руїни.
10. Питання державно-правового устрою України в «Бендерській конституції» П.Орлика.
11. Суспільно-політичні погляди Ф.Прокоповича.
12. Суспільно-політичні погляди О. Назарука
13. Суспільно-політичні погляди Івана Мазепи.
14. Суспільно-політичні погляди Я.Козельського.
15. Суспільно-політичні погляди М. Рудницької
16. Суспільно-політичні погляди Г.Сковороди.
17. «Історія Русів» – пам'ятка української політичної думки кінця XVIII – XIX ст.
18. Соціально-історичні умови розвитку політичної думки на східноукраїнських землях в першій половині XIX ст.
19. Кирило-Мефодіївське товариство про державний устрій.
20. Суспільно-політичні погляди М.Костомарова. «Две русские народности»
21. Суспільно-політичні погляди П.Куліша.
22. Суспільно-політичні погляди Т.Шевченка.
23. Суспільно-політичні погляди членів «Старої Київської Громади».
24. Суспільно-політичні погляди Володимира Антоновича.
25. Суспільно-політичні погляди громадсько-культурного об'єднання «Руська трійця».
26. Суспільно-політичні погляди М.Драгоманова.
27. Державно-політична проблематика праць Й. Верещинського
28. Суспільно-політичні погляди І.Франка та їх еволюція.

29. І.Франко «Поза межами можливого», «Що таке поступ?».
30. Суспільно-політичні погляди О. Ейхельмана.
31. Внесок Сергія Подолинського в поширення української політичної думки.
32. Суспільно-політичні погляди В. Кучабського.
33. Суспільно-політичні погляди М.Грушевського.
34. Суспільно-політичні погляди Б. Кістяківського.
35. М.Грушевський «На порозі Нової України».
36. Суспільно-політичні погляди клерикального напрямку консерватизму (А. Шептицький, Й. Сліпий)
37. Суспільно-політичні погляди С.Томашівського
38. Суспільно-політичні погляди С. Петлюри
39. Проблема класів і станів в «Листах до братів хліборобів» В.Липинського.
40. Проблема української державності в «Листах до братів хліборобів» В.Липинського.
41. Проблема нації і міжнаціональних відносин в «Листах до братів хліборобів» В.Липинського.
42. Суспільно-політичні погляди М.Міхновського. «Самостійна Україна»..
43. Суспільно-політичні ідеї в програмних документах ОУН
44. Політична доктрина в публіцистиці ОУН («Розбудова нації», «Самостійна думка», «Студентський Вісник».
45. Політичні ідеали «Братства тарасівців» (Іван Липа, Борис Грінченко, Дмитро Антонович).
46. Д.Донцов «Націоналізм».
47. Д.Донцов «Підстави нашої політики».
48. М.Сціборський «Націократія».
49. В.Старосольський «Теорія нації».
50. Ю.Бачинський «Україна ingredienta».
51. О.І.Бочковський «Вступ до націології».
52. Ю.Липа «Призначення України».
53. Суспільно-політичні погляди Є. Маланюка.
54. С.Дністрянський «Загальна наука права і політики».
55. Суспільно-політичні погляди П.Полтави.
56. Суспільно-політичні погляди ФНЄ(С. Паліїв, М.Іванейко).
57. Роль і значення «Слово перестороги» В.Подолинського – для української політичної думки середини ХІХ ст.
58. Суспільно-політичні погляди лідерів УНДО (В. Мудрий, З. Пеленський В. Целевич).
59. Ідеологічні засади політичної боротьби ОУН (Ю. Вассиян, В. Мартинець).
60. Націонал-комунізм М.Хвильового.
61. В.Винниченко: «Відродження нації», «Заповіт борцям за визволення».
62. Західноукраїнська політична думка соціалістичного напрямку (К. Коберський, М. Стахів. В. Левинський
63. Націонал-комунізм М.Скрипника О. Шумського.
64. Політичні погляди представників дисидентського руху в Україні (В.Чорновіл, В. Стус).
65. Українська політична думка на еміграції (І. Лисяк-Рудницький, Р. Шпорлюк).
66. Легальне інакодумство (І. Дзюба «Інтернаціоналізи чи русифікація». П. Шелест «Україна наша радянська»)).
67. Берестейська Унія та релігійна полеміка
68. Українська соціалістична ідея в період Визвольних змагань 1917-1921 (Ю. Охримович, П. Христюк, Н. Григоріїв)
69. Національне питання в політичній думці радянського марксизму (50-70 рр. ХХ ст.)
70. Суспільно-політичні ідеї М. Володимирського-Буданова

71. Суспільно-політичні ідеї П.Д. Юркевича
72. Суспільно-політичні ідеї Р. Лашенка
73. Суспільно політичні погляди С. Дністрянського
74. Правозахисні ідеї як синтез демократичних цінностей і лівих поглядів: (П. Григоренко, Л. Плющ, М. Руденка
75. Здобутки та проблеми розвитку української політичної науки на новітньому етапі